

İSLAM DÜŞÜNCE GELENEĞİNDE RİSALE-İ NUR ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRİSİ

26 Ekim 2019/İstanbul

Risale-i Nur Enstitüsü olarak 26 Ekim 2019 Cumartesi Üsküdar Üniversitesi'nde akademisyen ve yazarların katıldığı “İslam Düşünce Geleneğinde Risale-i Nur” çalıştayı gerçekleştirildi. Çalıştay konusu olarak belirlediğimiz “İslam Düşünce Geleneğinde Risale-i Nur” başlığı beş ayrı masada ele alındı.

İslam düşünce geleneği, anlaşılacağı üzere bir dinî (İslam) düşünce geleneğini ima eder. Bu terkinin ikinci kavramı da “düşünce”dir. Dolayısıyla bu varlık, bilgi, ahlak ve pratik alanlarına ilişkin düşünceleri işaretler. Eylem, akım, davranış ve uygulamalardan ziyade düşünceyi ve bunların sistemleştirilmiş biçimlerini (ekolleri/mektepleri) ifade eder.

Çalıştayımızda Risale-i Nur’un İslam düşünce geleneği içerisindeki yeri, geleneğin hangi kavramlarından etkilendiği, hangi ekol/okulun takipçisi olduğu, gelenekten hangi problemleri ve kavramları devraldığı, ele aldığı kavram ve konuları nasıl işlediği vb. bir resmi ortaya çıkarmayı hedefledik. Risale-i Nur’un gelenekle yakınlaştığı, benzeştiği ve farklılaştığı yönleri ortaya koymaya çalıştık.

Bununla birlikte belirlediğimiz başlığın geniş ve derin bir konu olduğunu bildiğimizden her masaya gelen tebliğler üzerinden sunum ve müzakereler yapılmıştır. Çıkarılan sonuçlar sunulan tebliğler bağlamında ve yapılan müzakerelerin neticesidir. “İslam Düşünce Geleneğinde Risale-i Nur” başlığı çalışılmaya devam edilecek ve her çalışmada farklı bir alt başlık ele alınması gereken mühim ve güncel bir konu olarak durmaktadır.

Kur'an ve İ'cazı Masası

Kur'an ve İ'cazı Masası'nda iki tebliğin sunumu ve müzakeresi yapıldı.

1. Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK, "Tefsir Usûlü Açısından Bediüzzaman'ın *Muhakemat'ı*"

2. Prof. Dr. İshak ÖZGEL, "Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursi'nin Tefsir Yöntemi (Şuhûdî Tefsir)"

Bu tebliğler bağlamında ortaya çıkan sonuçlar ve teklifler:

1. Said Nursi, on dört asırlık İslam geleneğine hâkim ve bu gelenekten yararlanmıştı. Risale-i Nur'daki birçok husus cemaat okumaları sebebi ile Said Nursi'ye istinat edilmiş lakin bahsedilen konular yeni ortaya atılan şeyler değil İslam düşünce geleneğinden devralınan meselelerdir.

2. Risale-i Nur, Fatihâ'dan başlayıp Nas suresine kadar Kur'an'ın tefsirinin yapıldığı klasik bir tefsir kitabı değildir. Said Nursi 620 kadar ayeti tefsir etmiştir. Bu oran ahkâm ayetlerini tefsir eden sair müfessirler ile aynıdır.

3. *İşarat'ül İ'caz*'daki Said Nursi ile *Sözler*'deki Said Nursi birbirinden farklıdır. Risale-i Nur üslûp ve hedef itibarıyla klasik eserlere daha yakındır.

4. Muhammed Abduh ve Reşid Rıza, Beydavi ve Razi tefsirlerini avama bir şey veremediklerini belirterek eleştirirler. Gözden kaçırdıkları ise bu eserler zaten havas için yazılmıştır, avam için yazılmamıştır.

5. Said Nursi'nin gayesi edebî, bilimsel, içtimaî ve konulu bir tefsir yazmak değildir. Said Nursi, Risale-i Nur külliyatı ile Kur'an'ın i'cazını asrın anlayışına uygun hale getirmeye çalışmıştır. Sadece havassa yazmayıp en derin meseleleri "avam lisanı" ile hem havassa hem de avama ders vermiştir. Gelenek içerisinde her kesimin okuyabildiği İmam-ı Rabbani (ra) ve İmam-ı Gazali'nin (ra) bir nevi takipçisidir.

6. Risale-i Nur'un gayesi iman hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle ispat etmektir. Asrımızda Müslümanların tefekkür sisteminde Kur'an hâkim değildir. Risale-i Nur, Kur'anî bir tefekkür sistemi ile kâinat kitabını okutmaktadır.

7. Akademisyenler için Risale-i Nur okumaları tek başına yeterli değildir. İctihat kapısı kıyamete kadar kapalı değildir ve kapanmayacaktır. Birtakım kayıtlar yeni bir İmam-ı A'zam (ra) çıkmaz anlamındadır.

8. Herhangi bir konuda ehl-i sünnet içerisinde farklı görüşler var ise Said Nursi'nin onlar arasında bir tercihte bulunması diğerlerinin yanlış olduğu anlamına gelmemektedir.

9. Said Nursi, Risale-i Nur'da Kur'an müdafaası noktasında birçok müsteşrike isim vermeden cevap vermiştir.

10. Risale-i Nur'un bizatihi dava değil Kur'an davası içerisinde bir burhan olduğu hakikati her vesileyle vurgulanmalıdır.

Kelam ve Felsefe Masası

Kelam ve Felsefe Masası'nda üç tebliğin sunumu ve müzakeresi yapıldı.

1. Bahaeddin SAĞLAM, "İlm-i Usûl"

2. Prof. Dr. Ali BAKKAL, "Hissi Mucizeler"

3. Doç. Dr. Ahmet YILDIZ, "Muhammed Abduh ve Bediüzzaman Said Nursi'nin Din Eğitimi Anlayışlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış: Epistemolojik Eklemlenme ve Epistemolojik Kopuş"

Bu tebliğler bağlamında ortaya çıkan sonuçlar ve teklifler:

1. İslam düşüncesi üzerine çalışanlar lisan ve fenne hâkim olmakla birlikte muhakkik olmalıdır. Risale-i Nur'da lisan, fen ve tahkik vurgusu kendini göstermektedir.

2. Eskiden yazılan fıkıh vb. kitaplar kendi dönemlerinin fen bilgileri esas alınarak yazıldıkları için günümüz fenlerinin bilgileri ile çatışan açıklamalar barındırmaktadır. Bu çatışma ve çelişkileri aşmanın usulü Risale-i Nur'da *Muhakemat* isimli eserde ortaya konulmuştur.

3. İlmi istibdadın olduğu yerde ilim yapılamaz. İslam düşüncesindeki parçalanmanın temelinde ilmi istibdat yatmaktadır. Bediüzzaman Said Nursi bu meselenin çözümünü şu şekilde ortaya koyar: "Meşrutiyet-i ilmiye hakkıyla teessüs etse, meyl-i taharri-i hakikatın imdadıyla, fünün-ı sadıkanın muavenetiyle, insafın yardımıyla şu firak-ı dâlle ehl-i sünnet ve cemaata dâhil olacakları kaviyyen me'muldur."

4. Said Nursi ve Muhammed Abduh, Müslüman dünyanın karşı karşıya geldiği temel problemin eğitim olduğu konusunda müttelik iki aktivisttir. Aynı padişahla ilişki kurarak projelerini gerçekleştirme isterler.

5. Muhammed Abduh Ezher'in ıslahı için çalışır, Said Nursi de Ezher üzerinden daha büyük bir medrese projesi ortaya koyar. Said Nursi daha öz güvenli, daha bağımsız ve yeni şeylerde üzerine koyan birisi iken, Muhammed Abduh daha savunmacı olarak karşımıza çıkar.

6. Pozitivizm, itikadî ve örgütsel boyutu olan bir düşüncedir. 19. yüzyıldan günümüze değin etkilerini sürdürmüş ve sürdürmektedir. Bu düşüncenin karşısında geliştirilen çözüm önce siyaset değil önce eğitim, eğitimle tahkiki iman ve tahkiki imanla toplumu oluşturmaktır.

7. Âlemde her şeyde bir müdahale varken Allah tüm kâinatı ve dahi peygamberi iradesi içinde tutar. Mu'cizenin meydana geldiği hâl de başka bir kanuna tabi olarak gerçekleşebilir ama biz onu göremeyebiliriz.

8. Muhammed Abduh'ta reformlar savunmacı ve eklemlenmecidir, Said Nursi'de ise epistemolojik kopuş olarak kendini gösterir.

9. Hilafetten saltanata, Emeviler'den Osmanlı'ya bir tarih bilincine ihtiyacımız bulunmaktadır. Güncel meseleler için bütünü yakalamak elzemdir.

10. Bir kavram şeri, istilâhî kavram ise örfi kavramı hâkim kılmamak gerekir. Örfi kavram has olarak alınmalıdır. Hac hakkında Ali Şeriatî'nin yorumları felsefe, sosyoloji bağlamını daha öne alıyor, sözlük anlamlarından taşmadan yazmaya dikkat edilmelidir.

11. Tercih edilen kavramın hangi anlamda olduğu önemlidir, istilâhî mi örfi mi vs. Said Nursi aynı zamanda kavram üreten birisidir. İbn Arabî ve İmam-ı Gazalî'nin (ra) de kullandığı "ene, nefis ve tecellî" gibi kavramları Said Nursi farklılaştırarak kullanıyor.

Hadis ve Tasavvuf Masası

Hadis ve Tasavvuf Masası'nda dört tebliğin sunumu ve müzakeresi yapıldı.

1. Prof. Dr. Abdulvahap YILDIZ, "Bediüzzaman Said Nursi ve İmam-ı Rabbani'nin Ortak Düşünceleri"

2. Maruf ÖZÜLKÜ, "Tecdid"

3. Taha ÇAĞLAROĞLU, "Sanat ve Vicdan"

4. Prof. Dr. Adem DÖLEK, "Sünnetin Muhafaza ve Müdafaa Edilmesi"

Bu tebliğler bağlamında ortaya çıkan sonuçlar ve teklifler:

1. İslam düşüncesinde tecdid yapan Said Nursi ve İmam-ı Rabbani'nin (ra) hizmet hayatlarında benzerlikler bulunmaktadır. İslam düşüncesine hizmette ortak noktaları müsbet hareket, tecdid, siyasi otoriteye karşı izzetli duruş, tekfirciliğe karşı duruş, kitap ve sünnet-i seniyyenin ihyası için mücadeledir.

2. Tasavvuf-tarikat mesleğinin Said Nursi tarafından algılanışında bizatihi bir olumsuzluk bulunmamaktadır. İmam-ı Rabbani (ra) ve diğer birçok âlimle iman hakikatlerinin inkişafı noktasında ittifak etmektedir.

3. Risale-i Nur gelenekten gelen ve gelenekten beslenen bir eserdir. Risale-i Nur'un gelenekle olan bağlantısının ortaya konulması aynı zamanda ehl-i iman ile irtibatın kurulması ve Risale-i Nur'un ehl-i imana mâl edilmesi için önemlidir.

4. Risale-i Nur zikir ile birlikte ilimdir, fikirdir. Kalp ile birlikte akıl ayağıyla hareket eden bir meslektir. Bütün letaiflerin yerli yerinde kullanılması öngörülerek sahabe mesleği olarak tarif edilmektedir.

5. Sünnetin müdafaası Risale-i Nur'un temel meselelerinden birisidir. Sünnetin muhafazası sünnetin bilinmesi ve yaşanmasıyla olur. Said Nursi de yazdıklarını bizzat yaşayarak sünneti muhafaza etmiş, talebelerine ve gelecek nesillere rehberlik etmiştir.

6. Sünnetlere sahabelerin tarzı telakkisi ile yaklaşılmalıdır. Sünnetin mertebeleri vardır ve bu mertebelere dikkat edilmelidir. Âdete ait sünnetlerin öne çıkarılıp farz hükmündeki sünnetlerin ihmal edilmesi tehlikelidir.

7. Tefsirler, Kur'an'a ve sünnete ulaştırır. Bu çerçevede Risale-i Nur talebeleri de sünnet ve Kur'an'ı hayatlarının merkezlerine koymalıdır. Okunan kitaplarda bahsedilmeyen sünnetler de öğrenilmeli ve tatbikatına dikkat edilmelidir.

8. Vicdan dar bir şekilde sadece acıma duygusu kapsamında ele alınmamalıdır. En büyük vicdan sorunu hayat, kâinat ve Allah ilişkisinin anlaşılmasıdır.

9. Tebliğ ve irşat vazifesinde bulunan ehl-i hizmetin vicdanlara dokunacak bir tarzı ihtiyar etmeleri bu asrın şartları için elzemdir.

10. Vicdan Risale-i Nur'da insanlara Rabbini tarif eden dört külli muarriften birisi olarak sayılmıştır. Aynı zamanda vicdan fitrat anlamına gelmekte ve daima hakikati bize fısıldamaktadır.

Fen Bilimleri Masası

Fen Bilimleri Masası'nda üç tebliğin sunumu ve müzakeresi yapıldı.

1. Dr. Hakan YALMAN, "Pozitivist ve Determinist Düşünce Geleneğinin Fenler Üzerindeki Etkisi ve Risale-i Nur'un Getirdiği Farklı Bakış Açısı"

2. Sami KURT, "Tahavvülat-ı Zerrat, İlk Madde ve Zamanın Doğuşu"

3. Dr. Hüseyin ÖZDEMİR, "İslam Âlimlerinin Eserlerinde Yer Alan Tıbbi Dair Değerlendirme ve Yorumlar: Bediüzzaman Said Nursi ve Erzurumlu İbrahim Hakkı"

Bu tebliğler bağlamında ortaya çıkan sonuçlar ve teklifler:

1. İslam düşüncesi Allah'ı, kâinatı ve insanı anlamaya yönelik üretilen bütün düşüncelerdir. Kâinat, insan ve yaratıcı arasındaki ilişkiyi nas ve kıyas temellerinde anlamaya çalışan düşünce faaliyetidir.

2. İslam düşüncesi Hz. Âdem'den (as) Hz. Muhammed'e (asm) kadar nübüvvet silsilesinin ana yapısını teşkil ettiği ve daha sonra ehl-i sünnetin bu yolu devam ettirdiği vahye akıl ve kalp yoluyla muhatap olarak varlığın hakikatini keşif çabasıdır.

3. Allah'ın bu âleme yüklediği manayı bulabilmenin anahtarı Kur'an ve sünnettir. Bu asırda Risale-i Nur, Kur'an ve sünnet anlatımıyla insanlara rehberlik etmektedir.

4. Selef-i Salihinin kâinat hakkındaki düşünceleri kendilerine ait değil, doğrudan doğruya hadislerden ve Kur'an'dan alınmadır. Zaman ilerledikçe dışarıdan gelen felsefi sistemler ve görüşler İslam düşüncesini bulandırmıştır. Said Nursi bu durumu şu şekilde ifade eder. "İsrailiyatın bir taifesi ve hikmet-i Yunaniyenin bir kısmı daire-i İslâmiyet'e duhûl etmeleriyle, din süsüyle görünerek, efkârı ihtilale verdiler."

5. Fen ile ilim farklı kavramlardır. Fen, eşyanın kendisine mahsus olan verileri inceler ve bunu sadece akli kullanarak ilmelyakin mertebesinde işler. İlim ise sadece akıl değil, sadece eşyanın görünen suretleri şekil ve işleyişleri değil onların melekûtuna uzanan verileri de ilmelyakin, aynelyakin ve hakkalyakin mertebede incelemeyi hedefler. Fen eşyayı sadece eşyanın kendisine bakan yönü olarak incelerken ilim ise eşyanın Allah'a bakan yönünü inceler. Fen surette boğulur ve eşyaya bakarak vahdete ulaşamaz. Fennin nazarı kısadır, nakıstır. İlmin nazarı ise eşyanın melekûtuna yöneldiği için çok derindir.

6. Fen insani bir çabadır. Düşünen, tefekkür eden her insanın yapması gereken bir çabadır. İnsan önce duyuları sonra aklıyla bir hakikat arayışı içerisinde. Fen de

bunun bir sonucudur. Suretten hakikate ulaşmaya çalışmanın bir metodudur. Aslında bir açıdan baktığımız zaman fenler tümevarım çabasıdır. Eserden fiili görme çabasıdır. Aklını çalıştıran her insan fenni birikimiyle eserden fiile geçebilir. Ancak fiilden daha ileriye gidebilmek için vahyin ışığı gerekmektedir.

7. Fen denince sadece pozitivist bir imaj düşünülmemelidir. Fennin bir müspet tarafı olabilir. Esere bakıp oradan fiili gösteren, somuttan soyutu fark etmemizi sağlayan nötr bir dile sahiptir. “Fenler lisan-ı haliyle Allah’tan bahseder” ifadesi bu nötr dile bir atıftır.

8. Vahiyle barışık olmayan pozitivist felsefe problematiktir. Ancak bu fenle denk değildir. Bilgi günümüzde bir rızık vasıtası olmuştur. Hakikati arama çabası içinden çıkmıştır. Günümüz fenninin sorunu ise mana-i ismiyle kâinata odaklanmak ve yaratıcıya dair hiçbir şey söylememektir. Manasızlık cihetiyle kâinata hakaret edilmektedir.

9. Risale-i Nur şuhudî bir tefsirdir. Tekvini teşrii şeriatı meczeder. Vahiy perspektifinden kâinat okuması önerisi yapar. Risale-i Nur içerisindeki yerler fenlere referanstır. Fen çalışmalarının mahiyeti farklı olduğundan Risale-i Nur ancak ona ışık tutar.

10. Risale-i Nur yeni bir tarzdır ve gelenek içerisinde herhangi bir konumlandırılmaya tabi tutulamaz. Kendisine has bir konumu vardır. Geleneğin birçok kısmıyla müttefiktir. Esas fonksiyonu ise kâinat kitabından çıkan manalarla Kur’anî manaları buluşturmadır.

Sosyal Bilimler Masası

Sosyal Bilimler Masası’nda üç tebliğin sunumu ve müzakeresi yapıldı.

1. Prof. Dr. Bilal SAMBUR, “İslam Düşüncesi Bağlamında Said Nursi’nin Adalet Yaklaşımı”

2. Doç. Dr. Veli SIRIM, “Modern İktisat Kavramlarının Risale-i Nur’daki Karşılıkları”

3. Dr. Öğretim Üyesi Abdulnasir YİNER, “Bediüzzaman Said Nursi’nin Tarihi Olay ve Şahısları Değerlendirme Usûlü”

4. Prof. Dr. Ali ARSLAN, “Said Nursi’ye Göre Tarih Dönemlere Nasıl Ayrılabilir?”

5. Prof. Dr. Adem ÖLMEZ, “Siyasetname Geleneği İçinde Said Nursi”

6. Mehmet Abidin KARTAL, “Zekât”

Bu tebliğler bağlamında ortaya çıkan sonuçlar ve teklifler:

1. Said Nursi sosyal bilimlerdeki birçok kavramı eserlerinde kullanmıştır. Bunların bazılarını yeniden tanımlamış, bazılarını model olarak kullanmış, bazılarını ise tanıma ve tanımlama aracı olarak değil analitik amaçla istimal etmiştir. Bu çerçevede Said Nursi'nin sosyal bilimlerde söz konusu kavramlardan hangilerini yeniden tanımlandığı ve hangilerini analiz aracı olarak kullandığı iyi tespit edilerek literatürdeki hali ile değerlendirilmemelidir.

2. Said Nursi, Risale-i Nur külliyatında kullandığı bazı kavramları adeta bir çerçeve olarak almış, içine kendi yüklemek istediği manaları yerleştirmiştir. Bazı kavramları ise İslam'ın temel prensiplerine aykırı ve bizzat İslam tarafından yasaklanmış olması yönleriyle ele almış, bunların yerine ikame edilmesi gereken kavram ve kurumları ortaya koymuştur. Örneğin emek ve sermaye sınıfları arasındaki irtibatın sağlıklı bir şekilde sağlanması için riba ve bankanın yasaklanarak yerine zekât, karz-ı hasen, sadaka gibi ikamelerin konması.

3. Said Nursi, İslam düşünce geleneğinin izlerini taşımakla birlikte geleneği vahiy süzgecinden geçirerek yeniden tanımlamıştır. Bu çerçevede tarihsel pratiklerde izafi adalet şeklinde tezahür eden adalet anlayışının karşısına adalet-i mahza mefhumu ile çıkmıştır.

4. Adalet konusunda sahit bir idrakin oluşturulması için adalet, akıl, ahlak bütünlüğüne dair çok yönlü çalışmaların yapılması önemli bir ihtiyaçtır.

5. Adalet salt seküler bir konsepte indirgenemez. Adalet talebi dünya ve ahiret hayatında saadeti sağlayan temel ölçü olduğu gerçeği dikkate alınarak adaletin varoluşsal bir gereksinim olarak ele alınmasına ihtiyaç vardır.

6. Hakiki insanlığın oluşumu (insanîyet-i kübra) adaletin varlığına bağlıdır. Medenîyetin güzellikleri adaletle oluşan büyük insanlığın eseri olabilir. Bu bağlamda sünnetullahın varlığın her düzeyinde adaletin işlemesi olarak anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

7. Geçmiş, kolay anlaşılması amacıyla dönemlere ayrılmıştır. Said Nursi de eski çağlar, orta çağlar, son çağları ilerlemeci bir anlayışa göre değil döngüsel bir anlayışa göre sınıflandırmıştır. Aynı çağlarda farklı fikri ve terakki seviyesinde toplumlar olabilir. Eski çağlardaki bazı insanlar son çağlara, son çağlarda yaşayanlar da ilk çağlara layık olabilirler. Günümüzde yaşayanların bazıları orta çağların yadigarı oldukları gibi, orta çağlarda yaşayan bazıları da son çağlardaki müterakki insanlar seviyesinde olabilirler.

8. Said Nursi, Müslümanlar tarihini şu dönemlere ayırmıştır; ilk üç asır "mümtaz ve serfiraz", üçüncü ve beşinci asır arası "mahz-ı kemal", beşinci asırdan sonrası mazi

ve Müslüman coğrafyasının işgalinin gerçekleştiği 20. asrı da “felaketler asrı” olarak tarif etmiştir.

9. Said Nursi, Müslümanların tarihini İslam hükümlerinin en iyi uygulandığı peygamber dönemine göre tasnif etmiş, terakki ve tedenniyi esas almıştır. Asr-ı Saadet Said Nursi için geçmişte kalmış bir tarih değil gelecekte yaşanması muhtemel bir modeldir. Bu yüzden Asr-ı Saadeti güncelleyip yeniden yaşanabilir bir pratiğe dönüştürebiliriz.

10. İslami gelenekte ulema siyasetname, nasihatname ve ıslahatnamelerle yöneticilere yol göstermiştir. Said Nursi de bu geleneğe uyarak yöneticilere farklı dönemlerde tavsiyelerde bulunmuştur. Bu yüzden ulemanın ümerayı yönlendirici olmaları ile ilgili çalışmalara ihtiyaç vardır.

11. Faizsiz ekonomi, zekâtın ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmada uygulama imkânı bulması, ekonomik hayatta ahlaki ilkelerin, dürüstlüğün, haram helal anlayışının, paylaşmanın, yardımlaşmanın uygulanması vb. huzuru arayan insanların bu yüzyılda yakalamaya çalışacakları gerçekler olarak karşılırlarına çıkacaktır.

12. Said Nursi'nin tarihi kişi ve olaylara yaklaşımının temelinde genelleme yoktur. Değerlendirme yapılırken söz konusu olan olgunun yanlış veya doğruluğuna göre değerlendirme vardır. Şahıslar kötüdür veya iyidir toptancılığı yerine fiilin yanlışlığı/dogruluğuna göre değerlendirilmeleri söz konusudur. Kötü olarak bilinen bir ferdin kötü fiilleri/yanlırları olabilir. Kişilerin bireysel olarak tamamen kötü veya tamamen iyi olduğu tezi doğru bir anlayış değildir.

13. Sosyal bilimcilerin kendi disiplinlerinin temel tartışmaları ve kavramları çerçevesinde Risale-i Nur çalışmaları yapmaları veya yaptırılmaları, Said Nursi'nin bu tartışmalarda veya ekollerde nereye oturduğunun tespiti ve kavramlara getirdiği yeni yorumların ortaya çıkarılması bir ödev olarak önümüzde durmaktadır.